MIGRACIONS I VULNERACIONS DE DRETS

Espanya, un perill per a les persones migrades

Safia El Aaddam

Flors a la platja en memòria de les persones mortes al mar, el 7 de febrer de 2020, col·locades per familiars i activistes d'una xarxa transnacional nascuda al Marroc que aplega les mares dels migrants desapareguts a les fronteres d'arreu del món. Fotografia: Alessio Mamo

La qüestió de la immigració ha estat, des de fa dècades, al centre de les discussions polítiques i socials. No obstant això, no només no s'ha notat el progrés pel que fa a la conscienciació i protecció dels drets de les persones migrades, sinó que, segons informes de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), les vulneracions dels drets de les persones migrades i refugiades s'han multiplicat a les fronteres d'Europa.

Diverses organitzacions que treballen amb persones migrades i refugiades alerten de la creixent violació dels drets humans de migrants i refugiats a les fronteres europees, amb casos que han provocat la pèrdua de vides humanes. Aquests abusos inclouen rebuig, amenaces, intimidació, violència, humiliació, pràctiques com deixar embarcacions amb persones a la deriva o retornar-les a la mar sense cap mena de consideració per les seves vides i retorns il·legals als països d'origen, fins i tot quan això viola el dret internacional i posa en risc les seves vides. Amb això es desobeeix el que disposa l'Agenda 2035 per facilitar la mobilitat humana, que propugna el respecte dels drets humans i de les garanties processals en els controls de fronteres.

Racisme d’estat

Si analitzem els discursos polítics, trobem que el tema migratori és un instrument que s’utilitza per guanyar vots; un discurs que tant la dreta com l’esquerra exploten per obtenir beneficis electorals en lloc d’avançar cap a un futur polític antiracista que garanteixi una vida digna i segura a les persones que han decidit buscar noves oportunitats lluny de casa.

Aquesta notable ineficiència en el progrés dels drets de les persones migrants planteja dubtes sobre la veracitat dels discursos polítics i la manera en què s’aborda el tema.

Ja tenim assumit que des dels partits de la dreta i la ultradreta es deshumanitza i es fa servir un llenguatge violent i obertament racista envers la població racialitzada i migrant. Però aquest racisme estructural no és únicament responsabilitat dels partits d’extrema dreta; cal qüestionar-se què han fet els partits que es denominen progressistes, com contribueixen a alimentar aquest discurs d’odi i quin paper han tingut en aquesta vulneració de drets i en aquesta epidèmia de racisme social.

Quan els experts i activistes parlem de racisme, la gent normalment tendeix a pensar en un racisme violent i evident, mentre que l’enfocament de la immigració des d’una perspectiva exclusivament econòmica, com si les persones migrades fossin només unitats productives, i l’ús d’arguments totalment utilitaris passen desapercebuts. Fins i tot hi ha persones que es consideren “antiracistes” que solen utilitzar aquests tipus de raonaments, que, lluny de reparar i conscienciar, alimenten la deshumanització.

> Des dels partits de la dreta i la ultradreta es deshumanitza i es fa servir un llenguatge violent i obertament racista envers la població racialitzada i migrant

No hi ha dubte que la immigració té un impacte econòmic positiu —les persones migrades i filles dels immigrants contribuïm i paguem impostos com tothom—, però no podem centrar-nos en la productivitat quan es tracta de defensar els drets humans, perquè això és una qüestió humana i estructural.

Hi ha moltes raons per les quals les persones abandonen els seus països d’origen, com ara escapar-se de la persecució, millorar la qualitat de vida, fugir de les conseqüències del canvi climàtic o reunir-se amb les seves famílies. És fonamental que no oblidem que les xifres econòmiques amaguen la humanitat.

El Tarajal, ni oblit ni perdó

Fa gairebé una dècada de la tragèdia a El Tarajal. Han passat nou anys de la mort d'almenys catorze persones: Yves, Samba, Daouda, Armand, Luc, Roger Chimie, Larios, Youssouf, Ousmane, Keita, Jeannot, Oumarou, Blaise i un altre jove —a qui el racisme institucional ha negat el dret a ser identificat—, a conseqüència de l'ús de material antidisturbis i pilotes de goma i de l'omissió de socors per part de la Guàrdia Civil per impedir que arribessin a terra ferma.

Les famílies de les víctimes fa nou anys que esperen que es faci justícia. No obstant això, la (in)justícia espanyola ha decidit arxivar el cas en diverses ocasions i deixar que els responsables gaudeixin d'impunitat.

Des d'aquell 6 de febrer del 2014, activistes i organitzacions pels drets humans recorren cada any la ciutat de Ceuta en l'acte conegut com a Marxa per la Dignitat, per reivindicar memòria i justícia i denunciar les vulneracions i abusos que es continuen produint a les fronteres.

Patricia Fernández, Premi de Drets Humans 2022 en categoria nacional i advocada especialitzada en infància i situacions d'exclusió social de la Coordinadora Barrios —una de les associacions que es van presentar com a acusació particular contra setze guàrdies civils per presumptes delictes d'homicidi per imprudència greu i denegació d'auxili a la platja d'El Tarajal—, ha estat treballant en la causa des del primer moment i ha tornat a presentar un recurs, ara davant del Tribunal Constitucional; un recurs que, segons va informar *El Confidencial* el juliol passat, ja ha estat admès.

En la taula rodona de la desena edició de la Marxa per la Dignitat, Patricia Fernández va assegurar: "Només coneixerem la realitat de la frontera Sud si fem memòria, perquè el criminal mata i després resta importància al fet, la mort hermenèutica", i també va recordar: "L'Europa actual neix de l'experiència dels camps de concentració, que primer van ser camps de detenció, després de concentració i, finalment, d'extermini."

Massacre de Melilla

Les massacres que duen a terme les autoritats espanyoles a Melilla són el resultat d'una política que externalitza les fronteres, vulnera els drets humans i ataca qui busca refugi. Aquesta geopolítica és responsable de les tragèdies humanes a les fronteres i ha posat en evidència la gestió del Govern espanyol, especialment en l'àmbit del Ministeri de l'Interior, dirigit per Fernando Grande-Marlaska.

Segons el Govern espanyol, existeixen vies legals i segures per demanar asil a Melilla, amb una oficina d'asil a la frontera, però, en realitat, no hi ha cap manera efectiva per a les persones refugiades de demanar protecció internacional. De fet, l'informe de la Comissària per als Drets Humans del Consell d'Europa va subratllar que no és cert que Espanya permeti sol·licitar asil a la frontera de Melilla i va apuntar que l'única manera de creuar la

frontera i arribar a territori espanyol és “nedant o saltant la tanca”.

Segons Amnistia Internacional, durant el 2023 només s’han produït 60 entrades de persones migrants a Melilla i, d’aquestes, només 28 han estat per via terrestre. Segons informació del mateix Ministeri de l’Interior, des del juny del 2022 fins avui no s’ha registrat cap sol·licitud d’asil a l’oficina de Beni Ensar.

El dia 24 de juny del 2022, al voltant de 2.000 persones, la majoria d’ascendència sudanesa, van intentar travessar la frontera entre el Marroc i Espanya a través del pas fronterer de Melilla. Segons les dades oficials del Marroc, van morir 23 persones, però l’Associació Marroquí pels Drets Humans eleva la xifra a 37 i parla de més de 76 desapareguts després de la intervenció de les forces policials marroquines i espanyoles.

Segons el Defensor del Poble, almenys 470 persones van ser retornades immediatament i sense contemplacions al Marroc per la policia espanyola. No es va sol·licitar la intervenció d’ambulàncies de la Creu Roja, tot i que hi havia centenars de ferits.

Posteriorment, 500 persones van ser traslladades amb autobús a regions aïllades del Marroc, on els van robar les pertinences i les van deixar a la vora de la carretera sense accés a atenció mèdica. A alguns se’ls haurien emportat contra la seva voluntat i els haurien portat a més de 1.000 quilòmetres de la frontera.

> La qüestió migratòria és un instrument que s’utilitza per guanyar vots; un discurs que tant la dreta com l’esquerra exploten per obtenir beneficis electorals en lloc d’avançar cap a un futur polític antiracista que garanteixi una vida digna i segura per a tothom

Amnistia Internacional afirma que hi podria haver més de 100 víctimes mortals. Segons els testimonis, algunes víctimes van ser traslladades amb autobús sense rebre cap mena d’atenció mèdica, tot i que hi havia ferits greus. Durant el trasllat, algunes persones van morir i les altres van ser abandonades sense tenir en compte el seu estat de salut.

Un any després de la massacre de Melilla, i encara que les informacions asseguren que les actuacions sí que van ser en territori espanyol, ni el Govern més progressista de la història d’Espanya, ni el Ministeri de l’Interior ni les autoritats policials de cap dels dos països han assumit cap responsabilitat, malgrat les desenes de persones que han perdut la vida i els centenars de devolucions il·legals que s’han fet i que han denunciat activistes, organitzacions pels drets humans i el Defensor del Poble.

Centres de menors estrangers no acompanyats

La vulneració de drets de menors estrangers als centres d'acollida és un altre problema del racisme estructural. Els nens que arriben al territori espanyol sense cap mena de referent familiar, en lloc de trobar protecció i suport, es troben amb una realitat aclaparadora de vulneració de drets humans bàsics als centres d'acollida.

Els menors estrangers sense familiars al territori són un dels col·lectius més vulnerables. Molts s'enfronten a una sèrie de violències institucionals, incloent-hi la discriminació, i la manca d'assistència legal, d'una acollida digna, d'una xarxa de suport i d'accés a l'educació i a l'assistència sanitària. Les barreres lingüístiques, les negligències a l'hora de tramitar documents i els obstacles burocràtics poden impedir que aquests joves accedeixin a serveis essencials.

Segregació de centres

Els menors estrangers, quan arriben a l'Estat espanyol, passen per centres d'internament d'estrangers (CIE), comissaries —on poden passar més de 72 hores als calabossos— i centres d'emergència, on esperen que els facin les proves de determinació de l'edat. Els procediments de verificació de l'edat dels menors estrangers que arriben sols al territori espanyol es regeixen per l'article 35 de la Llei d'estrangeria, i només s'han d'aplicar en cas que el nen o adolescent no porti documentació.

No obstant això, José Miguel Sánchez Tomás, expert en dret penal i advocat del Tribunal Constitucional, denuncia: "A Espanya hi ha menors a qui es fa aquest tràmit malgrat que tenen documentació." La sentència del Tribunal Suprem assenyala que, si un menor disposa d'un passaport o d'un document d'identitat equivalent que n'acrediti la minoria d'edat, no se'l pot considerar indocumentat per ser sotmès a proves complementàries de determinació de l'edat.

Malgrat això, el Defensor del Poble, en el seu informe anual del 2019, va denunciar que nombroses organitzacions havien manifestat que s'estaven duent a terme proves de determinació d'edat tant a joves no documentats com a joves que sí que tenien documentació.

Així mateix, el Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides, després d'algunes denúncies de joves afectats, va concloure que el procediment per determinar l'edat dels menors estrangers no acompanyats a Espanya vulnera els seus drets i incompleix la mesura provisional sol·licitada per les Nacions Unides de traslladar-los a centres de menors; a més, va dictaminar que l'Estat espanyol "ha de proporcionar als nens una reparació efectiva per les violacions sofertes, incloent-hi oferir-los l'oportunitat de regularitzar la situació administrativa a Espanya".

Els centres de menors estrangers són centres només per a joves estrangers. No els traslladen a centres públics de menors autòctons. Per tant, aquests centres, gairebé tots de

fundacions privades, estan saturats, amb manca d'espai i de personal prou qualificat per atendre les necessitats emocionals i psicològiques dels menors.

> Dins dels centres d'internament d'estrangers (CIE), s'han denunciat casos d'abusos i maltractaments que posen en perill la integritat física i emocional dels menors que hi arriben

Una altra preocupació greu és l'existència de violència i abús dins dels centres. S'han denunciat casos de maltractament físic, assetjament sexual i abús psicològic; uns abusos que no només posen en perill la integritat física i emocional dels menors, sinó que també minen la seva confiança en les institucions que suposadament els haurien de protegir. La protecció dels drets dels menors estrangers és una responsabilitat compartida en l'àmbit internacional.

La Convenció sobre els Drets dels Infants de les Nacions Unides estableix clarament els drets i les proteccions que s'han de garantir als infants.

Devolucions il·legals de menors de Ceuta

El dia 10 d'agost de 2021, el Ministeri de l'Interior va ordenar la devolució al Marroc de menors marroquins que havien entrat a Ceuta. L'ordre es va produir per indicació del mateix ministre Fernando Grande-Marlaska, com figura en l'escrit que va enviar a la Delegació del Govern espanyol a Ceuta. En lloc de garantir la protecció i l'atenció adequada als menors, hi va haver informes alarmants sobre la devolució il·legal de nens i adolescents sense seguir els procediments establerts per la llei internacional i els drets humans.

Aquests joves es van veure sotmesos a deportacions ràpides i sense l'oportunitat de sol·licitar asil o protecció, cosa que va posar en perill les seves vides i els seus drets. Posteriorment, van sortir a la llum missatges de WhatsApp sobre la devolució il·legal que van assenyalar l'exvicepresidenta Carmen Calvo, la seva cap de gabinet i el Ministeri de l'Interior de Fernando Grande-Marlaska per haver-se saltat el procediment regular de devolució de menors.

"N'hi haurà prou amb una carta a la Delegació del Govern. El Marroc ha dit que han de tornar i ens hem d'inventar el procediment. Si sol·liciteu la devolució ja podem doblegar la Fiscalia", li va dir la qui era en aquell moment cap de gabinet de l'exvicepresidenta Carmen Calvo, Isabel Valldecabres, a l'exvicepresidenta de la ciutat autònoma, Mabel Deu, processada per la devolució de menors.

Aquesta situació va generar una denúncia massiva i la condemna de molts activistes, institucions protectores de la infància i organitzacions pels drets humans.

Regularització de persones migrants

La pandèmia de la COVID-19 ha posat en relleu els desafiaments a què s'enfronten les persones migrades i refugiades arreu del món. En aquest context, la no regularització o reconeixement de drets a les persones migrades a l'Estat espanyol va suposar una greu vulneració dels drets humans.

La pandèmia ha impactat de manera desproporcionada en les persones migrants, que sovint es troben en situacions vulnerables i precàries. Això inclou la falta d'accés a la sanitat i a l'ajuda econòmica o la negativa a alliberar persones migrants dels CIE, on es podia propagar ràpidament la COVID-19.

Els acords i tractats internacionals, com la Declaració Universal dels Drets Humans i el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics, estableixen que els drets humans són universals i inalienables, aplicables a totes les persones sense discriminació. El fet de no reconèixer els drets de les persones migrants durant una pandèmia constitueix una infracció d'aquests tractats i compromisos internacionals.

El moviment estatal Regularización Ya, format per col·lectius i organitzacions de persones migrants i racialitzades organitzades políticament entorn de l'exigència dels drets socials, polítics i econòmics de les persones migrades dins de l'Estat espanyol, va néixer el març del 2020 per aconseguir la plenitud de drets de les persones migrants. Després que el Govern espanyol rebutgés la petició, la plataforma es va organitzar i va aconseguir recollir més de 600.000 firmes per convertir la proposta en una iniciativa legislativa popular, que es va presentar davant del Congrés dels Diputats.

Més de tres anys després de la iniciativa, les més de 800 organitzacions i les més de 600.000 persones en situació irregular continuen en espera d'una resposta política.

> El racisme institucional i estructural actua de manera sistèmica per empitjorar i dificultar la vida de les persones migrades i racialitzades. El silenci i la falta de compromís sostenen aquesta estructura

El racisme institucional i estructural actua de manera sistèmica per empitjorar i dificultar la vida de les persones migrades i racialitzades. Es tradueix en traves burocràtiques, col·lapse a les cites d'estrangeria des de fa anys, segregació a les escoles i centres de menors estrangers, manca d'accés a la sanitat, racisme i rebuig social, etc.

És més que evident que aquest sistema opera a l'Estat espanyol. Les polítiques progressistes d'alguns partits d'esquerres no només no són suficients, sinó que formen part d'aquesta estructura racista. El silenci de les persones que formen part d'aquest Estat i la

falta de compromís són el que sosté aquesta estructura.

Safia El Aaddam
Safia El Aaddam és filòloga, escriptora i comunicadora, especialitzada en salut mental, processos culturals i intervencions psicològiques amb immigrants, minories i persones excloses socialment. És activista antiracista pels drets humans i de les persones migrades i autora de la novel·la *Hija de inmigrantes*.